

Yhteenveto yhdenvertaisuustyöpajojen tuloksista

Yhdenvertaisuuden arvioimiseksi järjestettiin kaksi työpajaa osana keskipitkän aikavälin ilmastopolitiikan suunnitelman valmistelua. Ensimmäinen työpaja järjestettiin syksyllä 2020 ja toinen toukokuussa 2021. Työpajoihin osallistui yhteensä n. 60 ihmistä. Näin tietoa saatiin ennakoivasti varhaisessa vaiheessa ja vaiheessa, jossa todennäköisistä toimenpiteistä oli tarkempaa tietoa. Ensimmäisessä työpajassa käsiteltiin maataloutta, liikennettä, työkoneita ja öljylämmityksestä luopumista. Toisessa työpajassa käsiteltiin liikennettä ja maataloutta sekä energiaa. Toinen työpaja järjestettiin yhteistyönä ilmasto- ja energiastrategian sukupuolivaikutusten arvioinnin tekijöiden kanssa.

Yhdenvertaisuusvaikutusten arvioinnin työpajoissa korostui esimerkiksi ihmisten tulotaso ja varallisuus, jotka vaikuttavat ihmisten tosiasialliseen mahdollisuuteen tehdä ilmastotoimia. Esimerkiksi korostettiin, että pienituloisten kulutuspäästöt ovat keskimäärin alempia kuin suurituloisten ja suurituloisilla olisi jo valmiiksi enemmän mahdollisuuksia ilmastoystävällisiin valintoihin. Vastaavia havaintoja syntyi myös kansalaisraadissa ja kuulemisessa.

Liikenteen osalta polttoaineen hinnan noston arvioitiin olevan haasteellinen niin yhdenvertaisuusarviointipajassa, kuulemisissa kuin kansalaisraadissa ja siten olevan toisaalta keino, jota toivottiin käytettäväksi, jollei muut keinot tuota riittäviä päästövähennyksiä. Toimen arviointiin ensinnäkin vaikuttavan suhteessa eniten pienituloisiin, mutta määrällisesti eniten hyvätuloisiin, sillä hyvätuloiset kuluttavat eniten. Toimella arvioitiin olevan vaikutuksia myös erityisesti haja-asutusalueilla, mukaan lukien saamelaisten kotiseutualue. Työpajassa keskusteltiin, että pienituloisimmille hinnankorostusta voisi kompensoida esimerkiksi veronpalautuksin. Samaan aikaan kuitenkin huomioitiin, että kaikkein pienituloisimmilla kotitalouksilla ei monesti ole autoa käytössä, jolloin vaikutukset eivät kohdennu heihin.

Osan toimenpiteistä, kuten romutuspalkkion ja vähähiilisten autojen tuen arviointiin tukevan hyvä- ja keskituloisten autohankintoja, mutta ei pienituloisten. Nostettiin kuitenkin esiin, että sähkö- ja kaasuautojen hankkimiseen tarkoitetut tuet tai verovähennykset voitaisiin tarvittaessa porrastaa tulojen ja varallisuuden mukaan, jolloin voisivat olla yhdenvertaisempia kuin tasasummina toimivat tuet. Merkittävä havainto on myös, että miesten osuus sähköautojen omistamisesta on suurempi kuin naisten oletettavasti tuloerosyistä. Jotta eroa voisi tasata, tukien suunnittelussa olisi hyvä selvittää, voidaanko naisten sähköautojen hankintaa mahdollista vauhdittaa esimerkiksi verotuksen keinoin. Työpajassa nostettiin esiin lisäksi kuntien ja hoivapalveluiden sähköautojen hankkimisen edistäminen tasa-arvoa edistävänä toimena. Arvioitiin myös, että pienempituloisilla konvertointituki nykyisen auton muuttamiseksi kaasukäyttöiseksi voisi olla saavutettavampi kuin kalliimpi sähköauto.

Uusien liikenteeseen liittyvien tilastojen valossa julkiseen liikenteeseen liittyä erilaisia vaikutuksia eri sukupuoliin. Naiset ovat kävelyn, pyöräilyn ja julkisen liikenteen osalta suurempi ryhmä, joten jos näiden saatavuutta parannetaan, se vaikuttaa aluksi erityisesti naisiin ja heidän joukostaan erityisesti nuoriin, maahanmuuttajataustaisiin ja eläkeläisiin. Kävelyn ja pyöräilyn edistämällä on myös kaikille ryhmille terveyshyötyjä ja liikenneturvallisuutta. Julkisen liikenteen edistämisen osalta nostettiin esiin, että edistämässä tulisi huomioida tulotaso, terveysturvallisuus, syrjimättömyys ja turvallisuus ja esteettömyys esimerkiksi eläkeläisten, vammaisten henkilöiden, vähemmistöjen ja opiskelijoiden sekä vähävaraisten

liikkumisen tukemiseksi. Työpajassa nostettiin esiin, että tulisi selvittää myös erityisiä vaikutuksia vammaisiin henkilöihin enemmän: voisivatko edistämistoimet lisätä myös saavutettavuutta merkittävästi vammaisten henkilöiden osalta? Alueelliseen saatavuuteen tulisi myös kiinnittää huomiota. Työmatkaliikenteen ilmastotoimien osalta nostettiin esiin, että on ollut hyviä kokeiluja julkiseen liikenteeseen liittyen, jossa työnantajakannusteet ovat tukeneet työntekijöiden julkisen liikenteen käyttöä. Tällä voisi olla myös vaikutuksia siihen, että miehet lisäisivät julkisen liikenteen käyttöä.

Työkoneisiin kohdentuvat toimenpiteet arvioitiin painottuvan todennäköisesti enemmän miesvaltaisille aloille. Eri työkoneluokissa sähköistymisen kehittämisen todettiin olevan hyvin eri tasoilla ja esimerkiksi isoissa koneissa sähköistyminen on haastavampaa. Biokaasun hinta voi lisätä polttoaineen hintaa ja siten kustannuksia niiden osalta, joilla ei ole mahdollisuutta siirtyä esimerkiksi sähkökäyttöisiin laitteisiin.

Öljylämmitteisten erillistalojen osalta todettiin, että asukkaille kohdistuu suhteessa muihin asumismuotoisiin toimintapainetta. Osa öljylämmitteisissä erillistalojen asukkaista asuu haja-asutusalueilla ja on kohtuullisen pienituloisia. Tuki, joka on tällä hetkellä käytössä on ollut selkeä kannuste muutokseen.

Työpajatyöskentelystä nousi esiin, että maatalouden osalta tilastotieto päätoimisista maatalousyrittäjistä oli vaikea saada sukupuolen näkökulmasta. Tasku-tilastojen valossa voidaan katsoa, että maatalouteen liittyvät ilmastotoimien vaikutukset kohdistuvat todennäköisemmin miehiin ja koulutuskysymyksiin. Tuet, jotka menevät maatalouteen, kohdistuvat useammin miehisiin aloihin. Tukien kohdentuessa oikeudenmukaisesti ja kohtuullisesti ilmastonmuutoksen hillinnän kannalta vihreään siirtymään, voidaan katsoa että tukien kohdentuminen enemmän miehille kuin naisille on päästövähennystoimien onnistumisen vuoksi hyväksyttävää. Tukien eritavoilla kohdentaminen voi myös tuottaa maatalouteen naisille työpaikkoja esimerkiksi kasviproteiinien tuotantoon aiempaa enemmän.

Maatalouden osalta nostettiin esiin, että toimenpiteet ja kehityskulut eivät kohdistu kaikkiin viljelijöihin samalla tavalla. Yksittäiset viljelijät ovat väistämättä eri asemassa riippuen tilan tuotantosunnasta, koosta ja maantieteellisestä sijainnista koulutustasosta ja aikaisemmin jo tehdyistä ilmastotoimenpiteistä. Suurilla viljanviljely- ja kotieläintiloilla voi olla lähtökohtaisesti paremmat taloudelliset mahdollisuudet ilmastotoimien vaatimien uusien teknologioiden ja tuotantotapojen käyttöönottoon. Maanviljelijät voivat myös kokea muutoksen vaikutuksen hyvinvointiin eri tavoin: toisille ilmastotoimet näyttäytyvät myönteisenä ja mahdollisuutena parantaa tulotasoa, elinkeinon yhteiskunnallista hyväksyttävyyttä ja ilmastokestävyyttä. Osalle uuden oppiminen (teknologia, sopimuskäytännöt), taloudelliset investoinnit ja niihin liittyvä epävarmuus, verkostomaisen toimintatavan haltuunotto ja uusi rooli ilmastohyötyjen tuottajana voi lisätä työn kuormittavuutta.

Ilmastoystävälliseen ravintoon liittyen nostettiin esiin, että naisilla on monesti suurempi rooli kotitalouden ruokavalion ja ruokahävikin suunnittelussa, jolloin naisille kohdennetut toimet saattavat ulottua vaikutuksiltaan laajemminkin perheisiin. Nuoremmilla ei ole välttämättä samanlaista päätäntävaltaa ruokavalintoihin, vaan kodin, päivähoiton ja koulujen tulisi mahdollistaa ja tukea ilmastoystävällisen ruokavalion saatavuus. Vastaavasti vanhemmilla ikäpolvilla, jotka ovat ruokapalveluiden piirissä, valintamahdollisuudet voivat käytännössä olla kapeita. Miehillä on jonkin verran suurempi tarve proteiiniin, mutta vaihtoehtoina on myös kasviproteiineja. Koska naisten ruokavalioit ovat tutkimusten mukaan keskimäärin lähempänä terveellisempää ja ilmastoystävällisempää valmiiksi, muutokset voivat olla miehillä terveyden kannalta merkittävämpiä, mutta muutos naisiin verrattuna suurempi. On siis mahdollista, että ilmastoystävällisen ruokavalion yleistyessä miesten keskuudessa, se voi osaltaan tasata myös terveyseroja sukupuolien välillä.

Koulujen ruokapalvelut ovat naispainotteisia aloja, joten esimerkiksi ruokahävikin vähenemistavoitteet kohdentuvat enemmän naisten ammatinharjoittamiseen. Tällä voi olla kuitenkin vaikutusta esimerkiksi työtyytyväisyyteen, kun ruokaa ei mene hukkaan.

Sektoreita läpileikkaavasti arvioitiin, että erilaiset informaatio-ohjauskeinot voivat edistää yhdenvertaisuutta, jos tietoa ja koulutusta on saatavilla aiempaa enemmän eri kieliryhmille ja selkokielellä. Arvioinnin yhteydessä nostettiin kuitenkin esiin, että etenkin kulutukseen, liikenteen ja eri ammattiryhmien työkoneiden muutoksiin tähtäävissä pyrkimyksissä ja niihin liittyvässä viestinnällisessä vaikuttamisessa tulisi huomioida naisten ja miesten arvojen erilaisuus. Suomalaisesta tutkimusaineistosta on noussut esille, että naisilla on keskimäärin ympäristöystävällisemmät arvot kuin miehillä. Hieman kärjistetysti voidaan olettaa, että naiset hyväksyvät miehiä paremmin ulkopuolista ohjausta, jos sen esitetään olevan ympäristölle hyväksi. Miehillä muutostarve taas on kannattavaa perustella henkilökohtaisella hyödyllä, kuten esimerkiksi rahan säästymisellä.

Yleisesti huomioitavaa on myös, että eräät ihmisryhmät ovat toisia haavoittuvampia ilmastonmuutoksen mielenterveysvaikutuksille. Tämä piirtey haasteena myös yhdenvertaisuuden näkökulmasta. Lisäksi ympäristötoimien eteenpäin viemisessä ja yhdenvertaisuuspyrkimyksissä on tärkeää huomioida ihmisten erilaiset ja monimutkaiset ympäristötunteet (eli ahdistuksen ohella myös laajempi kenttä, jossa esimerkiksi muutosvastaisuus ja syyllisyys ovat vahvasti läsnä).